

Instytucje monarchii absolutnych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja RSA](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jean Bodin, *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 1.12.2020 r.].
- Źródło: Wojtek Duch, *Absolutyzm oświecony, czyli reformy oświeceniowe w Austrii, Prusach i Rosji*, 21.04.2020 r., dostępny w internecie: historia.org.pl [dostęp 27.04.2021 r.].

- Źródło: Barbara Anna Jelonek, *Idea umowy społecznej*, dostępny w internecie: repozytorium.uni.wroc.pl [dostęp 27.04.2021 r.].
- Źródło: Czesław Znamierowski, *Szkoła prawa. Rozważania o państwie*, Warszawa 1999, s. 354.

Instytucje monarchii absolutnych

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Narodziny absolutyzmu europejskiego datujemy na przełom XVI i XVII w., a do jego najważniejszych teoretyków zaliczamy renesansowych myślicieli – Jeana Bodina i Niccolò Machiavellego. Ich poglądy miały wpływ na kształtowanie się rządów absolutnych w państwach Europy Południowej i Zachodniej. Najbardziej znanym władcą absolutnym był król Francji Ludwik XIV. Natomiast absolutyzm oparty na ideach oświeceniowych wprowadzili w swoich państwach władcy Prus, Rosji i Austrii. Pod rządami władców absolutnych doszło do rozwoju gospodarki, a w konsekwencji zmian społecznych i zwiększenia gospodarczej roli burżuazji. Równocześnie pojawienie się nowych, lepiej wykształconych grup społecznych nie przekładało się na zmiany polityczne i ograniczenia władzy monarchy. Rozwój myśli oświeceniowej wpłynął na zmianę sposobu sprawowania władzy królewskiej, nie ograniczając jej, ale wprowadzając nowe obszary zainteresowania władcy.

Twoje cele

- Przeanalizujesz różnice pomiędzy absolutyzmem klasycznym i absolutyzmem oświeconym.
- Ocenisz rolę władcy w państwie absolutystycznym.

- Scharakteryzujesz sposób sprawowania władzy w państwie absolutnym.

Przeczytaj

Formowanie absolutyzmu

W okresie funkcjonowania w Europie monarchii stanowych zaczęła kształtować się nowa grupa społeczna – mieszczaństwo. Powstawały również pierwsze przedstawicielstwa stanowe i doszło do prób rywalizacji między stanem szlacheckim a stanem mieszczańskim. Przedstawicielstwa stanowe próbowały wpływać na zakres władzy monarszej, co doprowadziło do reakcji ze strony władców i ograniczania praw wszystkich stanów. Monarchowie potrafiący wykorzystać sprzeczne interesy szybko wzmacniali swą pozycję, co było czynnikiem sprzyjającym kształtowaniu się absolutyzmów. Innymi czynnikami były zagrożenia zewnętrzne, np. koniec *reconquisty* w Hiszpanii wyraźnie wzmocnił pozycję tamtejszego króla. Nie bez znaczenia była również reformacja i wynikające z niej wojny religijne oraz konieczność obrony przez władcę „jedynej wiary”.

Średniowieczni kupcy przy kramach, miniatura z XV w.

Źródło: domena publiczna.

Absolutyzm klasyczny

Według Jeana Bodina podstawową cechą państwa absolutnego jest władca, który stoi na jego czele i musi być całkowicie niezależny od jakiegokolwiek władzy zewnętrznej. Nie może zależeć również od poddanych. Monarcha absolutny ma pełnię władzy, która jest legitymizowana religijnie. Głównymi cechami absolutyzmu klasycznego są:

- centralizacja władzy w rękach jednostki – władcy,
- oparta na systemie biurokratycznym centralizacja władzy i jej kontrola przez urzędników wyznaczanych przez

władcę, często spośród przedstawicieli mieszczaństwa,

- identyfikowanie interesów władcy i dynastii z interesami państwa,
- kształtowanie się armii zaciężnych odpowiedzialnych przez władcę i chroniącej jego interesy.

Portret Jeana Bodina (1530–1596), twórcy ideologii francuskiego absolutyzmu

Źródło: domena publiczna.

Absolutyzm oświecony

Zmiana w sposobie pojmowania absolutyzmu przez władców wynikała z filozofii oświeceniowej. Racjonalistyczna ideologia dostarczała władcom wielu wytycznych do organizowania życia społecznego i politycznego zgodnego ze wskazaniem rozumu. Wraz z likwidacją pozostałości ery średniowiecznej przebudowywano organizację polityczną i jednocześnie wzmacniano, centralizowano i usprawniano aparat państwowy. Podstawą [absolutyzmu oświeconego](#) była doktryna absolutnej suwerenności władzy.

Władza w monarchii absolutnej

[Monarchia absolutna](#) była zatem państwem, w którym jedynym i bezpośrednim organem władzy był monarcha. Ten [monizm](#) wyrażała zasada *quod principi placuit, legis habet vigorem* („to, co się podoba władcy, ma moc prawa”). Wszelkie instytucje polityczne, które do tej pory miały udział w sprawowaniu władzy (zgromadzenia stanowe, parlamenty), były osłabiane i marginalizowane. Choć niektóre z nich formalnie nadal istniały, ich miejsce zajmowały instytucje bezpośrednio zależne od władcy i obsadzone przez monarchę.

Charakterystyczne były częste nominacje na te stanowiska drobniejszej szlachty bądź też osób spoza stanu szlacheckiego, powstawały nowe grupy społeczne, zwane szlachtą z urzędu, podporządkowane polityce króla. Tworzono różnego rodzaju kanały awansu dla tych grup ludności, które w monarchii stanowej nie mogły wzmacniać swej pozycji (kupno stanowisk, tabela rang). Władcy dbali również o rozwój gospodarczy państwa, wprowadzając politykę [merkantylizmu](#).

Pierre-Cardin Le Bret i Cardin Le Bret, parlamentarzyści paryscy – przedstawiciele urzędników mieszczańskiego pochodzenia uszlachconych za swoje zasługi dla państwa, portret z ok. 1695 r.

Źródło: domena publiczna.

Instytucje państwa w monarchii absolutnej

Instytucje państwa absolutnego miały zwykle **kolegialny** charakter, ale w rzeczywistości to osoby stojące na ich czele były doradcami króla, który jednak sam podejmował decyzje. Kolegialność była utrzymywana jako ciała doradcze. Wydaje się, że kolegia były bezpieczniejsze dla władcy (jednoosobowe organy postrzegane były jako generujące potencjalnych rywali dla monarchy), a także zapewniały ciągłość polityki. Znamienna dla monarchii absolutnych była rozbudowa instytucji o charakterze kontrolnym, mających za zadanie utrzymywanie w ryzach państwowych urzędników i reszty społeczeństwa. Zwykle uzależnione bezpośrednio od władcy stanowiły doskonałe narzędzie polityczne. Władcy dążyli również do ujednolicenia wyznania w skali całego narodu i sprawowali różne formy kontroli nad instytucją Kościoła. W ten sposób władca nie tylko kontrolował również te kanały awansu, ale także eliminował przeciwników politycznych, którzy mogli identyfikować się z innym wyznaniem niż władca.

Słownik

absolutyzm oświecony

forma ustroju państwa będąca odmianą absolutyzmu, popularna w Europie w drugiej połowie XVIII w., w której władca, pozostając monarchą absolutnym, przyznaje społeczeństwu pewne wolności (np. tolerancję religijną) i respektuje niektóre zasady umowy społecznej między sobą a społeczeństwem; idea absolutyzmu oświeconego wywodzi się z filozofii oświecenia i zakłada, że władza pochodzi od ludu, który zrezygnował ze swoich praw politycznych na rzecz światłego monarchy

kolegialność

zasada organizacyjna w procesie podejmowania decyzji przez ciała zbiorowe w organizacjach społecznych lub organach państwa

merkantylizm

pogląd zakładający, że jedynym zyskiem państwa jest szlachetny kruszec, a zysk jednego państwa to strata innych; skutkowało wysokimi cłami (zaporowymi) na towary importowane i ułatwieniami dla producentów w eksporcie w celu uzyskania dodatniego bilansu handlowego

monarchia absolutna

forma rządów typowa przede wszystkim dla wczesnonowożytnej Europy oraz mające ją uzasadnić doktryny polityczne

monizm

filozoficzny pogląd uznający naturę wszelkiego bytu za jednorodną; przeciwstawia się go dualizmowi i pluralizmowi

władza suwerenna

władza zwierzchnia w kraju (na obszarze państwa), niezależna od jakiegokolwiek władzy zewnętrznej

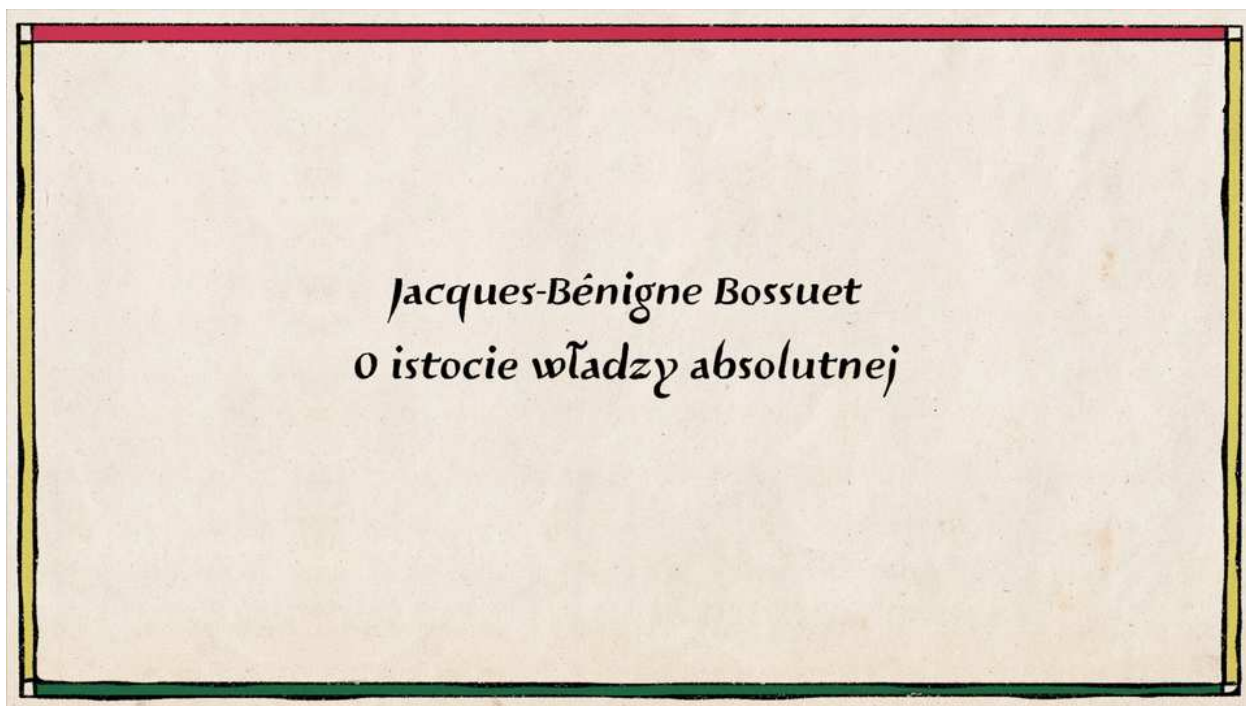
Animacja RSA

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją i wykonaj ćwiczenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DEit0mgnJ>

Muzyka: Lux-Inspira, *Eclaire*, licencja: Artlist.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Jacques-Bénigne Bossuet, O istocie władzy absolutnej*.

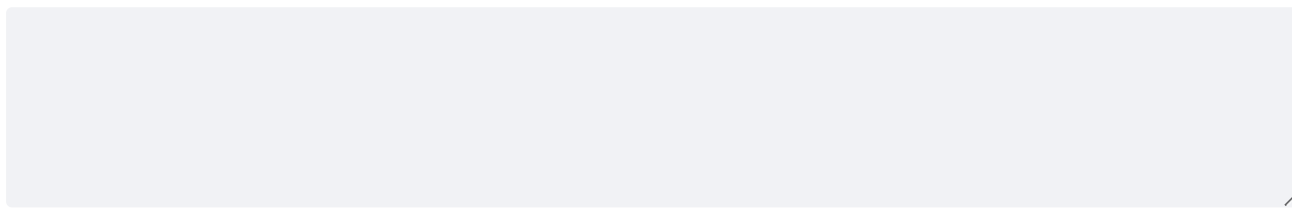
Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Scharakteryzuj obszary władzy, którą sprawował monarcha absolutny.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż, co według Jeana Bodina jest podstawową cechą państwa.

- władza suwerenna
- równość instytucji politycznych
- wpływ kolegialności
- sądy

Ćwiczenie 2

Wskaż cechy władzy suwerennej.

- władca całkowicie niezależny od władzy zewnętrznej
- władca całkowicie niezależny od poddanych
- kilka bezpośrednich organów władzy
- kilka pośrednich organów władzy
- duży wpływ szlachty na decyzje władcy

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Rekonkwista w Hiszpanii wyraźnie osłabiła pozycję króla.	☐	☐
Podstawą absolutyzmu była doktryna absolutnej suwerenności władzy.	☐	☐
Instytucje kontrolne w absolutyzmie sprawowały pieczę nad urzędnikami i resztą społeczeństwa.	☐	☐
Twórcą francuskiej ideologii absolutyzmu był Jean Bodin.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Czesław Znamierowski

Szkoła prawa. Rozważania o państwie

W ustroju tedy, który zwie się absolutyzmem oświeconym, u istoty rzeczy głęboko tkwi skaza fałszu i kłamstwa. Monarcha oświecony zupełnie, tak samo jak despota czy tyran, chce przede wszystkim utrzymać się za wszelką cenę przy władzy nieograniczonej.

Źródło: Czesław Znamierowski, *Szkoła prawa. Rozważania o państwie*, Warszawa 1999, s. 354.

Wyjaśnij, dlaczego autor negatywnie ocenia absolutyzm oświecony.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Jean Bodin

Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej

Pierwsze znamię suwerenności polega na władzy wydawania ustaw, czyli rozkazywania wszystkim w ogólności i każdemu z osobna, a której nie można udzielić poddanym. (...) Ta sama władza wydawania i uchylania ustaw obejmuje wszystkie inne uprawnienia i znamiona suwerenności do tego stopnia, że ściśle mówiąc można stwierdzić, iż istnieje tylko to jedno znamię suwerenności, zważywszy, że w nim mieszczą się wszystkie inne uprawnienia, jak postanawianie wojny lub zawieranie pokoju, rozpoznawanie w ostatecznej instancji orzeczeń wszystkich urzędników, powoływanie i odwoływanie najwyższych funkcjonariuszy, nakładanie na poddanych ciężarów i danin oraz zwalnianie od nich, świadczenie łask i dyspensowanie od rygorów ustaw, podwyższanie lub obniżanie tytułu wartości i stopy monet, zmuszanie poddanych i wasali (...) do przestrzegania wierności, bez względu na tego, komu należy się przysięga (...).

Źródło: Jean Bodin, *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 1.12.2020 r.].

Wyjaśnij, w jaki sposób Jean Bodin rozumiał pojęcie „suwerenność”.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z grafiką i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

” Barbara Anna Jelonek

Idea umowy społecznej

Tak powstałe zjednoczenie nazywa się państwem, czyli społecznością państwową, również i osobą państwową: skoro bowiem jedna tu jest wszystkich wola, społeczność tę należy uważać za jedną osobę; i jednym mianem należy ją wyróżniać, i rozpoznawać jako różną od wszystkich poszczególnych ludzi, jako posiadającą swoje własne uprawnienia i rzeczy własne. (...)

Tak więc państwo jest jedną osobą, której wolę należy na podstawie paktów zawartych między wieloma ludźmi uważać za wolę wszystkich ludzi, iżby mogła ona posługiwać się siłami i władzami poszczególnych jednostek dla wspólnego pokoju i wspólnej obrony.

Źródło: Barbara Anna Jelonek, *Idea umowy społecznej*, dostępny w internecie: repozytorium.uni.wroc.pl [dostęp 27.04.2021 r.].

Uzasadnij, że powyższy tekst przedstawia ideę umowy społecznej zaprezentowaną przez Thomasa Hobbesa.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

” Wojtek Duch

Absolutyzm oświecony, czyli reformy oświeceniowe w Austrii, Prusach i Rosji

Reformy matki po jej śmierci w 1780 r. kontynuował Józef II Habsburg i to w bardziej zdecydowany sposób. Polityka Józefa II wobec Kościoła, ze względu na jej rozmiar, nazwana została józefinizmem. Charakteryzowało ją podporządkowanie władzy kościelnej administracji państwowej, a także ingerencja w kwestie kultu religijnego. W dniu 1781 r. cesarz wydał edykty o tolerancji (*Patenty tolerancyjne*), w którym przyznał swoim poddanym prawo do swobodnego wyznawania kultu.

Rok później Józef II rozpoczął szeroko zakrojoną likwidację zakonów kontemplacyjnych. Sprawnie doprowadził do likwidacji 700 klasztorów i zredukowania liczby stanu zakonnego z 65 do 27 tys. Pozostały tylko klasztory zajmujące się szkolnictwem, pielęgowaniem chorych i nauką. Pozostałe władca uznał za zbędne. Budynki klasztorne zostały przekazane na cele gospodarcze. Natomiast majątki trafiły do Funduszu Religijnego, z którego finansowano szkolnictwo, szpitale i parafie.

W lutym 1783 r. Józef II zniósł pańszczyznę, zastępując ją podatkiem gruntowym wynoszącym 12% dochodów od poddanych, niezależnie od ich stanu i majątności. Z kolei chłop miał oddać panu 18% dochodu. Jednakże na skutek oporu szlachty, następcą Józefa, cesarz Leopold II, anulował tę reformę i powrócił do systemu podatkowego z okresu Marii Teresy.

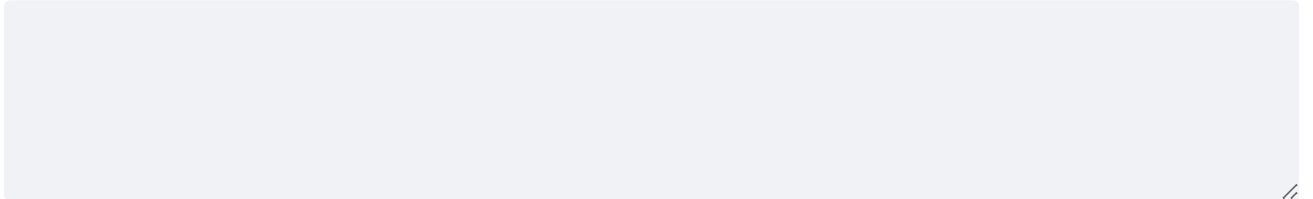
W zakresie szkolnictwa Józef II rozszerzał zakres szkolnictwa na wsie i małe miasteczka. Natomiast w kwestii uniwersytetów

pozostawił tylko cztery, resztę zamknął. Racjonował ilość studentów, tak, by ich ilość odpowiadała bieżącym potrzebom administracji.

Źródło: Wojtek Duch, *Absolutyzm oświecony, czyli reformy oświeceniowe w Austrii, Prusach i Rosji*, 21.04.2020 r., dostępny w internecie: historia.org.pl [dostęp 27.04.2021 r.].

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Instytucje monarchii absolutnych

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VIII. Modele sprawowania władzy.

Uczeń:

3) przedstawia, odwołując się do współczesnych przykładów, typologie współczesnych monarchii ze względu na pozycję głowy państwa (absolutna, konstytucyjna, parlamentarna); analizuje normy dotyczące sukcesji.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- scharakteryzuje główne zasady funkcjonowania monarchii absolutnych w Europie;
- wskaże różnice między absolutyzmem klasycznym i absolutyzmem oświeconym;
- przeanalizuje idee absolutyzmu w różnych działach myślicieli odrodzenia.

Strategie nauczania:

- konektywizm;
- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- analiza tekstu źródłowego;
- dyskusja;
- odwrócona klasa.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Na poprzedniej lekcji uczniowie proszeni są o przygotowanie fragmentów tekstów Niccolò Machiavellego, Thomasa Hobbesa i Jeana Bodina dotyczących władzy.

Faza wstępna

1. Na początku lekcji uczniowie przypominają definicję absolutyzmu i absolutyzmu oświeconego. Wykorzystują burzę mózgów.

2. Nauczyciel przedstawia temat i cele zajęć.

Faza realizacyjna

1. Klasa zostaje podzielona na trzy grupy, każda z nich dostaje za zadanie przeanalizowanie tekstu źródłowego jednego z myślicieli odrodzeniowych. Na jego podstawie przygotowuje informacje na temat teorii absolutyzmu.

2. Grupy przedstawiają przygotowane przez siebie teorie, wszystkie najważniejsze cechy zostają wypisane na tablicy i uczniowie wskazują na podobieństwa i różnice między teoriami.

3. Na podstawie swoich prac uczniowie weryfikują przygotowaną przez siebie definicję absolutyzmu.

4. Wybrana lub chętna osoba proszona jest o przypomnienie głównych idei oświeceniowych. Uczniowie porównują systemy absolutystyczne.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie proszeni są o ocenę możliwości rozwoju społeczeństwa i jego wpływu na funkcjonowanie państwa w systemie absolutnym.
2. Po krótkiej dyskusji wybrana lub chętna osoba podsumowuje dyskusję, wskazując na najczęściej pojawiające się odpowiedzi.

Praca domowa:

Uczniowie proszeni są o ocenę odpowiedzialności władcy w systemie absolutyzmu oświeconego.

Materiały pomocnicze:

Jean Bodin, *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, Warszawa 1958.

Niccolò Machiavelli, *Książę Vesper*, Gdynia 2016.

Jan Baszkiewicz, *Władza*, Wrocław 2009.

Jan Baszkiewicz, *Powszechna historia ustrojów państwowych*, Gdańsk 1998.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Może zostać wykorzystane jako przygotowanie do lekcji odwróconej lub dyskusji na temat znaczenia roli społeczeństwa w państwie absolutnym.